

Sygn. akt IV CSK 655/15

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 17 czerwca 2016 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Jan Górowski (przewodniczący)
SSN Zbigniew Kwaśniewski
SSN Anna Owczarek (sprawozdawca)

w sprawie z powództwa S. T.
przeciwko W. B.
o zapłatę,
po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Cywilnej
w dniu 17 czerwca 2016 r.,
skargi kasacyjnej powoda
od wyroku Sądu Apelacyjnego
z dnia 20 kwietnia 2015 r.,

- 1) oddala skargę kasacyjną,**
- 2) zasądza od powoda na rzecz pozwanej kwotę 3.600,-
(trzy tysiące sześćset) zł tytułem kosztów postępowania
kasacyjnego.**

UZASADNIENIE

Powód S. T. pozwem z dnia 11 sierpnia 2011r. wniósł o zasądzenie od pozwanej W. B. (poprzednio Z.) kwot 525.000 zł i 989.000 zł, tj. łącznie 1.514.000 zł z ustawowymi odsetkami od dnia wniesienia pozwu tytułem zwrotu dwóch pożyczek.

Wyrokiem zaocznym z dnia 14 października 2011 r. Sąd Okręgowy w G. uwzględnił powództwo w całości. Odpis tego wyroku wysłano do pozwanej pod adres wskazany w pozwie (G., ul. B. [...]) i uznano za doręczony przez awizo. Pozwana w dniu 28 marca 2012 r. wniosła sprzeciw z wnioskiem o przywrócenie terminu do jego złożenia wskazując, że wyrok nie został jej doręczony, adres wskazany przez powoda był od dawna nieaktualny, czego miał on pełną świadomość. Zarządzeniem Przewodniczącego z dnia 10 września 2012 r. zwrócono wniosek o przywrócenie terminu, a postanowieniem Sądu Okręgowego w G. z dnia 10 września 2012 r. sprzeciw odrzucono ze względu na jego nieopłacenie. W dniu 19 listopada 2012 r. pozwana powtórnie złożyła sprzeciw od wyroku zaocznego. Zarządzeniem z dnia 15 stycznia 2013 r. Przewodniczący Sądu Okręgowego w G. uchylił zarządzenia: (1) z dnia 14 października 2011 r. o pozostawieniu w aktach odpisu pozwu i wezwania na rozprawę dla pozwanej ze skutkiem doręczenia, (2) z dnia 25 listopada 2011 r. o pozostawieniu w aktach odpisu wyroku zaocznego z dnia 14 października 2011 r. ze skutkiem doręczenia pozwanej, (3) z dnia 24 listopada 2011 r. o stwierdzeniu prawomocności wyroku zaocznego. Powód wniósł zażalenie na powyższe zarządzenia, które odrzucono jako niedopuszczalne.

Wyrokiem z dnia 18 czerwca 2014 r. Sąd Okręgowy w G. uchylił wyrok zaoczny z dnia 14 października 2011 r. i oddalił powództwo w całości. Ustalono, że powód i pozwana byli konkubentami do grudnia 2007 r., po tym terminie nadal pozostawali w nieformalnym związku. Strony były współwłaścicielami nieruchomości położonej w G., przy ulicy B. [...] oraz w R. (gmina P.). Na podstawie umowy zamiany z dnia 2 października 2009 r. powód nabył udział pozwanej we współwłasności nieruchomości położonej w G. w zamian za swój udział we współwłasności nieruchomości położonej w R., który nabyła pozwana. W czasie trwania konkubinatu pozwana zgłosiła w ewidencji działalności gospodarczej

prorowadzenie przedsiębiorstwa pod nazwą „W. W. Z.”. Postępowanie kontrolne przeprowadzone przez Urząd Kontroli Skarbowej w G. wykazało, że pozwana posiadała jedynie formalnoprawny status przedsiębiorcy, jej działalność miała charakter fikcyjny, a przedsiębiorstwo prowadził S. T. i jego siostra J. P. W dniu 29 sierpnia 2008 r. z rachunku bankowego powoda na wspólny rachunek bankowy stron przelano kwotę 525.000 zł oznaczając jako tytuł przelewu „pożyczki na spłatę domu B. [...] i spłatę działki w P.”. Tego samego dnia taka kwota została przelana na rachunek przedsiębiorstwa „W. W. Z.” tytułem „zasilenia konta”, następnie na rachunek I.-G. sp. z o.o. tytułem „zapłaty za fakturę”, następnie na rachunek „P.B.U.P. M. H. K.”, z którego dokonano przelewu ponownie na rachunek S. T. W dniu 1 września 2008 r. z rachunku bankowego powoda na wspólny rachunek stron przelano kwotę 989.000 zł tytułem „pożyczki na spłatę domu B. [...] i spłatę działki w P.”. Tego samego dnia taka kwota została przelana na rachunek przedsiębiorstwa „W. W. Z.” tytułem „zasilenia konta”, następnie na rachunek T. s.c. tytułem „częściowej zapłaty za fakturę”, następnie na rachunek „P.B.U.P. M. H. K.”, z którego dokonano przelewu z powrotem na rachunek S. T. Przedsiębiorstwa I.-G. sp. z o.o., „P.B.U.P. M. H. K.” oraz T. s.c. osobowo i kapitałowo były powiązane ze S.T. Sąd Okręgowy oddalił powództwo stwierdzając, że umowy pożyczki nie zostały zawarte. Wskazał, że zgodnie z art. 720 § 2 k.c. umowa pożyczki na kwotę przewyższającą 500 zł powinna być stwierdzona pismem dla celów dowodowych. Podkreślił, że kwoty będące przedmiotem przelewów ponownie w tym samym dniu zostały przekazane na rachunek powoda. Uznał, że tytuły wskazane przy przelewach nie odpowiadały prawdzie, w szczególności z uwagi na wcześniejszą umowę zamiany nie było potrzeby dokonywania dalszych rozliczeń dotyczących nieruchomości. Zdaniem Sądu powód, na którym ciążył ciężar dowodu nie wykazał, że pozwana otrzymała wskazane kwoty z obowiązkiem zwrotu, ponadto z żadnego dokumentu nie wynika causa przekazania na jej rzecz środków finansowych.

Wyrokiem z dnia 20 kwietnia 2015 r. Sąd Apelacyjny oddalił apelację powoda. Uznał za bezzasadny zarzut nieważności postępowania oznaczony jako „niedopuszczalność drogi sądowej”, mającej wynikać z nieuwzględnienia faktu wcześniejszego odrzucenia sprzeciwu. Stwierdził naruszenie prawa do ochrony wobec nieuwzględnienia wniosku powoda o odroczenie rozprawy ze względu na

pobyt w szpitalu, przy nie powiadomieniu o terminie jego pełnomocnika i przeprowadzeniu na niej dowodów, w tym dowodu z przesłuchania stron ograniczonego do uzupełniającego przesłuchania pozwanej. Z tych względów Sąd drugiej instancji uzupełnił postępowanie dowodowe przez przesłuchanie powoda i umożliwienie mu przedstawienia dalszych dowodów. Dokonując analizy zeznań powoda ocenił, że „są całkowicie niewiarygodne i pełne wewnętrznych sprzeczności”. Podkreślił, że umowa stron dotycząca zniesienia współwłasności nie wymagała dokonania przepływów finansowych z tytułu spłat lub dopłat. Uznał, że powód nie wykazał zawarcia umowy pożyczki ani istnienia wierzytelności wobec pozwanej, tylko ciąg przelewów bankowych. Stwierdził, że stanowiły one przejaw działalności ekonomicznej powoda w ramach realizacji własnych celów a nie nawiązania przez strony stosunku cywilno-prawnego odpowiadającego art. 720 § 1 k.c.

Powód w skardze kasacyjnej, opartej na podstawie art. 398³ § 1 pkt 2 k.p.c., zarzucił naruszenie: art. 379 § 1 pkt 5 w zw. z art. 133 § 3 w zw. z art. 149 § 2 w zw. z art. 386 § 2 k.p.c. skutkujące nieważnością postępowania przed sądem drugiej instancji poprzez pozbawienie powoda możliwości obrony swoich praw na skutek nie zawiadomienia ustanowionego pełnomocnika o terminie rozprawy apelacyjnej; art. 379 § 1 pkt 1 w zw. z art. 386 § 2 k.p.c. poprzez dalsze rozpatrywanie niniejszej sprawy, pomimo odrzucenia sprzeciwu pozwanej od wyroku zaocznego, co powinno skutkować dalszą niedopuszczalnością drogi sądowej. Wniosek kasacyjny zmierza do uchylenia zaskarżonego orzeczenia i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania.

Sąd Najwyższy zważył:

Nie odpowiada prawdzie twierdzenie skarżącego o nie powiadomieniu pełnomocnika powoda o terminie rozprawy apelacyjnej. Z akt sprawy wynika bowiem, że pełnomocnik był prawidłowo powiadamiany i uczestniczył osobiście w kolejnych posiedzeniach rozprawy apelacyjnej (11 lutego 2015 r., 9 kwietnia 2015 r.), mimo powiadomienia nie stawił się jedynie na posiedzeniu, na którym ogłoszono orzeczenie (20 kwietnia 2015 r.). W tym stanie rzeczy oczywiście bezzasadna jest podstawa skargi w zakresie odnoszącym się do zarzutu nieważności postępowania przed sądem drugiej instancji na skutek

pozbawienia z tej przyczyny możliwości obrony praw (art. 379 § 1 pkt 5 k.p.c.). Motywacja wskazanej podstawy odwołuje się ponadto do nieważności postępowania wywodzonej z braku samodzielnego zawiadomienia pełnomocnika powoda, ustanowionego w toku postępowania, o terminie rozprawy przed sądem pierwszej instancji. Nie kwestionuje przy tym faktu wcześniejszego prawidłowego wezwania powoda do osobistego stawienia na rozprawie celem przesłuchania i jego skuteczności, tylko rzekome nie wzięcie pod uwagę przez Sąd Apelacyjny tej okoliczności, objętej zarzutem apelacyjnym, przy rozpoznawaniu sprawy i jej rozstrzygnięciu. Także te twierdzenia skarżącego są nierzetelne, ponadto pomijają obszerne ustalenia i rozważania sądu drugiej instancji, które stanowiły podstawę przyjęcia, że częściowo naruszono prawa powoda do obrony i istnieje potrzeba uzupełnienia postępowania dowodowego. Sąd trafnie wskazał, że co do zasady nie zachodzi podstawa do odroczenia rozprawy jeżeli strona, po prawidłowym powiadomieniu o terminie, ustanowiła pełnomocnika procesowego, zatem z tej przyczyny nie doszło do nieważności postępowania. Niemniej w indywidualnych okolicznościach sprawy uznał za celowe przesłuchanie powoda w charakterze strony i umożliwienie złożenia mu wyjaśnień co do kwestii budzących wątpliwości. Niezależnie od tego podkreślić należy że, nawet gdyby do nieważności postępowania przed Sądem Okręgowym wynikającej z pozbawienia powoda możliwości obrony praw doszło, to i tak brak podstaw do przyjęcia, że trwała ona nadal w postępowaniu apelacyjnym. Powołanie się w skardze na stanowisko Sądu Najwyższego, wynikające z wyroku z dnia 9 sierpnia 2012 r., V CSK 371/11, wyrażone w innym stanie faktycznym i prawnym, jest chybione.

Bezzasadna jest skarga kasacyjna w zakresie wskazującym na niedopuszczalność drogi sądowej jako kolejną przyczynę nieważności postępowania (art. 379 § 1 pkt 1 w zw. z art. 386 § 2 k.p.c.). Upatruje jej skarżący w wydaniu rozstrzygnięcia merytorycznego w przedmiocie żądania pozwu mimo wcześniejszego odrzucenia sprzeciwu pozwanej od wyroku zaocznego z dnia 14 października 2011 r. Tak oznaczona podstawa kasacyjna jest chybiona, bowiem pomija utrwaloną w judykaturze i piśmiennictwie wykładnię pojęcia niedopuszczalności drogi sądowej, stanowiącej bezwzględną przesłankę procesową. Zachodzi ona wtedy, gdy sprawa nie ma charakteru sprawy cywilnej ani

w znaczeniu materialnym ani formalnym, albo gdy ma wprowadzić charakter sprawy cywilnej w znaczeniu materialnym, ale na podstawie szczególnego przepisu została przekazana do właściwości innego organu jak sąd powszechny (por. m.in. wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 10 lipca 2000 r., Sk 12/99, OTK 2000, nr 5, poz. 143, uzasadnienie uchwały składu siedmiu sędziów Sądu Najwyższego z dnia 12 marca 2003 r., III CZP 85/02, OSNC 2003, nr 10, poz. 129, postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 21 maja 2002 r., III CK 53/02, OSNC 2003, nr 2, poz. 31). Granice dopuszczalności drogi sądowej, a tym samym zakres prawa do sądu, wynikają z art. 1 k.p.c., a nie art. 2 k.p.c. Przesłanka ta odnosi się do żądania pozwu i jego podstawy faktycznej (art. 199 § 1 k.p.c.). Rozważając dopuszczalność drogi sądowej Sąd nie bada istnienia prawa podmiotowego, ani nie rozważa, czy zgłoszone przez powoda roszczenie jest usprawiedliwione prawem materialnym. Do wytoczenia procesu nie jest potrzebne obiektywne istnienie prawa, konieczne jest jedynie twierdzenie o jego istnieniu (por. uzasadnienie postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 31 marca 2000 r., II CKN 768/98, nie publ.). Sąd powinien wyjaśnić czy prawo podmiotowe, o istnieniu którego twierdzi powód, odpowiada pojęciu „sprawa cywilna” w rozumieniu art. 1 i 2 k.p.c. Jeżeli, według twierdzeń powoda zawartych w pozwie, między nim a pozwanym istnieje stosunek cywilnoprawny, droga sądowa jest dopuszczalna i pozew nie może być odrzucony z powodu jej braku. Dopiero postępowanie sądowe ma wykazać, czy twierdzenie powoda znajduje podstawę w przepisach prawa materialnego, bowiem „posiadanie (...) prawa, którego ochrony się żąda, potrzebne jest nie do wszczęcia, lecz do wygrania procesu”. Jeżeli przedmiotem żądania jest wydanie orzeczenia o treści właściwej dla rozstrzygania spraw cywilnych, brak innych przyczyn wyłączających drogę sądową, a fakty podane przez powoda mogą stanowić źródło stosunków rozstrzyganych w procesie cywilnym, proces winien być wszczęty i prowadzony w celu merytorycznego rozstrzygnięcia o materialnoprawnej podstawie żądania (por. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 10 marca 1999 r., II CKN 340/98, OSNC 1999, nr 9, poz. 161, postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 22 kwietnia 1998 r., I CKN 1000/97, OSNC 1999, nr 1, poz. 6). Tak rozumiana niedopuszczalność drogi sądowej nie była wykazywana w skardze i w oczywisty sposób nie zachodzi.

Wobec tego, że Sąd Najwyższy w granicach zaskarżenia bierze z urzędu pod rozwagę nieważność postępowania (art. 398¹³ § 1 k.p.c.) rozważyć należy, czy nie występuje inna bezwzględna negatywna przesłanka procesowa polegająca na powadze rzeczy osądzonej. Art. 199 § 1 pkt 2 k.p.c. wskazuje na zależność rozpoznania sprawy od wcześniejszego, prawomocnego już orzeczenia co oznacza, że przepis ten powinien być interpretowany i stosowany w powiązaniu z art. 365 i 366 k.p.c., które regulują skutki prawomocności wyroku. Zgodnie z art. 366 k.p.c. wyrok prawomocny ma przymiot powagi rzeczy osądzonej tylko co do tego, co w związku z podstawą sporu stanowiło przedmiot rozstrzygnięcia i tylko pomiędzy tymi samymi stronami, zatem granice przedmiotowe powagi rzeczy osądzonej wyznacza przedmiot i podstawa faktyczna zapadłego rozstrzygnięcia (*ne bis in idem*). Wykładnia wskazanych przepisów nie wywołuje rozbieżności w judykaturze (por. uchwały Sądu Najwyższego z dnia 12 marca 2003 r. III CZP 97/02, OSNC 2003, nr 12, poz. 160, z dnia 21 stycznia 2013 r., III CZP 67/13, Biul. SN 2013, nr 11, poz. 12, wyroki Sądu Najwyższego z dnia 22 kwietnia 1967r., I CR 570/66, OSPiKA 1968, nr 7-8, poz. 158, z dnia 4 grudnia 1998 r., III CKN 56/98, Biul. SN 199, nr 4, postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 9 czerwca 1971 r., II CZ 59/71, OSNC 1971, nr 12, poz. 226, z dnia 21 grudnia 1999 r., III CKN 954/99, nie publ., z dnia 25 sierpnia 1998 r., I PKN 266/98, OSNP 1999, nr 17, poz. 554, z dnia 11 lutego 2011 r., I CSK 277/10, nie publ.). Istota wyrokowania polega na umorzeniu dotychczasowego stosunku prawnego i oznaczeniu między stronami nowej normy indywidualno-konkretnej. Skoro prawomocny wyrok swą mocą powoduje, że nie jest możliwe dokonanie odmiennej oceny i odmienne osądzenie tego samego stosunku prawnego, w tych samych okolicznościach faktycznych i prawnych, między tymi samymi stronami to przesądzające znaczenie ma zakres wcześniejszego osądzenia. Badając sprawę w tym aspekcie podkreślić należy, że wbrew twierdzeniom skarżącego relewantna nie jest czynność sądowa polegająca na wydaniu postanowienia o odrzuceniu sprzeciwu, tylko ewentualna prawomocność wyroku zaocznego, którą mógłby on uzyskać m.in. w wyniku odrzucenia sprzeciwu. Zwrócić należy uwagę, że postanowienie o odrzuceniu sprzeciwu nie jest rozstrzygnięciem merytorycznym, tylko formalnym, zatem nie mają do niego zastosowania przepisy dotyczące

prawomocności materialnej (art. 366 k.p.c.). Zapadło ono w incydentalnym postępowaniu o przywrócenie terminu do wniesienia sprzeciwu, które okazało się bezprzedmiotowe wobec wadliwego przyjęcia przez sąd, że wyrok zaoczny został pozwanej prawidłowo doręczony. Judykatura zgodnie przyjmuje, że wadliwe stwierdzenie, że wyrok zaoczny został pozwanemu prawidłowo doręczony, nie powoduje uprawomocnienia się tego wyroku (por. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 22 kwietnia 1988 r., III CRN 90/88, nie publ., postanowienie z dnia 4 lipca 2008 r., I CZ 51/08). Sąd pierwszej instancji, stwierdzając naruszenie przepisów o dopuszczalności wydania wyroku zaocznego oraz o wadliwość czynności potwierdzających skuteczność doręczeń oraz stwierdzenie prawomocności wyroku zaocznego, podjął prawidłową procesowo decyzję w postaci zarządzenia z dnia 15 stycznia 2013 r. Termin do wniesienia sprzeciwu ponownie rozpoczął bieg od daty doręczenia wyroku zaocznego. Konsekwentnie, skoro w obrocie prawnym nie istniał prawomocny wyrok zaoczny rozstrzygający między stronami spór w tożsamych przedmiotowo granicach, wydanie przez Sąd Okręgowy wyroku kontradyktoryjnego z dnia 18 czerwca 2014 r., którym uchylił wyrok zaoczny z dnia 14 października 2011 r. i oddalił powództwo w całości, nie nastąpiło w warunkach nieważności wynikającej z naruszenia powagi rzeczy osądzonej.

Z tych względów, w braku uzasadnionych podstaw kasacyjnych skarga podlega oddaleniu (art. 398¹⁴ k.p.c.). O kosztach postępowania kasacyjnego orzeczono w oparciu o zasadę odpowiedzialności za wynik sprawy (art. 98 § 1 i 3 k.p.c. w zw. z art. 391 § 1 i art. 398²¹ k.p.c.).

jw

eb